

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Zwiazek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
www.cracow.org.il

www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 150 אוגוסט 2019 אב תשע"ט

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

של יהודים מקומיים, אלא אם יש יהודים שמתגוררים בעיר. הקהילה היהודית מעונינת לאפשר תפילות על פי כל הזרמים והמסורות, כפי שהיה מאז ומתמיד, ולא רק לפי סגנון חב"ד, כפי שמוכתב היה עד כה. בנוסף, העובדה שבבית הכנסת מתקיים מסחר של מזון, משקאות, פריטי יודיאקה ומזכרות גורמת צער רב למבקרים במקום.

ראשי הקהילה הודיעו כי הקהילה קיבלה מענק מהרשות לאתרים היסטוריים של עיריית קרקוב על מנת לשפץ את החזית של בית הכנסת. בנוסף, הקהילה, ממקורותיה הכספיים, תשפץ את פנים המקום. במהלך עבודות השיפוץ יהיה המבנה סגור, והוא יפתח לקהל בסיום השיפוץ.

בניית בית הכנסת אייזיק, ברחוב קופה בקז'ימייז', הושלמה בשנת 1644, והוא נבנה מכספי תרומתו של פרנס הקהילה אייזיק יעקלס, הוא יצחק יעקובוביץ'.

בית כנסת זה הוא השישי שנפתח לציבור היהודי ב"עיר היהודים", וקדמו לו בית הכנסת הישן ("האלטע שול") שכלל הנראה הוקם בסוף המאה ה-15, בית הכנסת הרמ"א שהוקם בשנת 1553, בית הכנסת הגבוה ("הויכע שול" שנבנה ב-1563, בית הכנסת וולף פופר - בשנת 1620 ובית הכנסת "קופה" שנפתח ב-1643.

במהלך מלחמת העולם השנייה נסגר בית הכנסת בפקודת הגרמנים, נבזז, חולל והפך למחסן, ואחרי המלחמה שימש את אגודת הסופרים והפסלים בעיר. מאוחר יותר ננטש המקום והיה לחורבה. שריפה שפרצה במקום בשנת 1981 הוסיפה להרס פנים בית הכנסת.

במחצית שנות השמונים מימנה המועצה הממונה על שיחזור מבנים היסטוריים בקרקוב את שיפוצו ושיחזורו של המבנה. בשנת 1989, לאחר נפילת הקומוניזם, הוחזר המבנה לבעלות הקהילה היהודית.

החלו שיפוצים בבית כנסת אייזיק

בתחילת חודש יולי 2019 נסגר בית הכנסת אייזיק שברחוב קופה בקז'ימייז', לצורך שיפוצים נרחבים של חזית הבניין ושל פנים המבנה. המקום הופעל על ידי קרן חב"ד-לובביץ' במשך למעלה מעשור, ובתקופה זו, לדברי הקהילה היהודית בעיר, הלך והתדרדר מצבו הפיזי של הנכס.

סגירת בית הכנסת גררה השמצות והכפשות רבות בעתונות בפולין, בישראל וברחבי העולם, בטענה שהקהילה היהודית הדתית בקרקוב מונעת מיהודים להתפלל בבית הכנסת.

על מנת להבהיר את המצב, ולנסות להרגיע את הרוחות, כינסה הקהילה היהודית בקרקוב מסיבת עיתונאים, בהשתתפות יו"ר הקהילה היהודית בקרקוב מר תדיאוש יעקובוביץ', סגניתו הלנה יעקובוביץ', גבאי בית הכנסת "קופה" קובה לוינגר ועו"ד תדיאוש קוטולסקי המייצג את הקהילה היהודית. הרב הראשי של פולין, מיכאל שוורצק, נכח במקום וכן עיתונאים.

הדוברים הציגו את המצב המשפטי ואת מצבו הפיזי של הבניין ואמרו כי החוזה שנחתם בשנת 2008 בין הקהילה היהודית בקרקוב לחב"ד-לובביץ' היה לתקופה של 10 שנים, וכלל אופציה להארכה בהסכמת שני הצדדים.

בשנת 2017 התקיימו שיחות בין הצדדים על אפשרות לחידוש החוזה, אך אלה הסתיימו ללא הצלחה בשל מספר סיבות: המקום הוזנח פיזית על ידי השוכר וכתוצאה מכך מצבו התדרדר; כוונת הקהילה - כפי שגם באה לידי ביטוי בחוזה השכירות - הייתה שבבית הכנסת תשולב הקהילה היהודית של העיר ואילו חב"ד ניהלו במקום פעילות מסחרית; וכן גובה דמי השכירות, שלדעת חב"ד היו אמורים להשאר ברמתם הנוכחית.

כבר בדצמבר 2017 הודיעה הקהילה היהודית של קרקוב לקרן חב"ד כי החוזה לא יחודש, ונקבע תאריך לפינוי המושכר. למרות זאת, חב"ד לא פינו את המושכר, על אף פסק הדין של בית המשפט בנדון.

עוד הוסיפו הדוברים וציינו כי הקהילה היהודית המקומית בקרקוב היא קטנה מאד, ובדרך כלל אין מניין

הקהילה היהודית של קרקוב פרסמה כי לאחרונה מונה הרב בועז גדקה לרב הקהילה הדתית בקרקוב.

כמו כן הודיעה הקהילה כי בית הכנסת הרמ"א פתוח לתפילות במשך כל השבוע, ותפילות מתקיימות גם בבית הכנסת "קופה" וב"טמפל".

74 שנים לפוגרום בקרקוב

בשבת ה-11 באוגוסט 1945, שלושה חודשים אחרי סיום מלחמת העולם השנייה באירופה, התרחש פוגרום בעיר קרקוב. הפוגרום החל עוד בערב שבת כשחבורת בריונים פולנים התקרבו לבית הכנסת "הקופה" שברחוב מיודובה, החלו להתגרות במתפללי בית הכנסת, ואף ידו אבנים לעברם.

זה היה האות למה שהתרחש בשבת שלמחרת, כשהמון מוסת הסתער באמצע התפילה, תוך שהם צועקים ומטיחים האשמות כאילו היהודים המתפללים ניסו להרוג ילד פולני לצרכי טכס פולחן שלהם. אכן עלילת הדם שוב קמה לתחייה. החוליגנים היכו את המתפללים, זרעו הרס בבית הכנסת, ניפצו חלונות וכשנספר מתפללים החלו להתנגד ברחו הפורעים, כשהם מכים בכל יהודי שנקרה בדרכם.

בפרעות הללו נספו שנים: **רוזה ברגר** בת 55 ואנשל **צוקר** בן 62. היו גם מספר פצועים שהועברו לטיפול בבית חולים מקומי. הפורעים השאירו במקום כרוז המאשים את היהודים ברציחת ילדים פולנים למען הפולחן בהיכל מיודובה. הכרוז הסתיים במלים **"אין מקום ליהודים בפולין"**.

למחרת, ב-12 באוגוסט, בוועד היהודי בקרקוב, התקבלה עדותה של גברת **פפה קליינר**, בת 35 שהתגוררה ברחוב אסטרי מספר 10. העדות נשמרה בידי בעלה, מקסימיליאן פישגרונד, שהיה סגן נשיא הוועד היהודי, ולפני המלחמה היה עיתונאי.

זוהי דבר העדות: "אתמול, בשבת ה-11 באוגוסט, בשעות 12:00-13:00 פרצו לדירה שלנו ארבעה שוטרים חמושים וארבעה גברים בבגדים אזרחיים. הדלת הייתה נעולה, אך הם דפקו כל כך חזק שפחדתי ונתתי להם להיכנס.

חוץ ממני ובתי בת השש, רוז'יה, היו בדירה עוד אנשים: פאני פינקלמן, חברה שלי מעיר הולדתי בוצ'אץ', ושני חברים נוספים - גיזה אוחרון ופרידזיה וקסלר. הגברים נכנסו לדירה אמרו לנו להרים ידיים, התחילו לחפש בדירה, ואמרו לנו שכולנו עצורים על 'רצח ילדים פולנים'. הוכרחנו לצאת מהדירה, וברחוב היכו אותנו, כל השמונה, בקתות רובים, וכשהצופים במחזה דוחפים ומכים אותנו. אותי היכו בפנים, על הראש, על הצוואר, מישהו הכה אותי בשיניים, אחר בעט בי בבטן, ואחר היכה אותי בחזה כל כך חזק שנפלתי ונשימתי נעתקה. חברתי, פאני פינקלמן הייתה בטוח שמתתי. השוטר שליווה אותי ירה יריית אזהרה לפיזור ההמון. אנשים בקהל הרביצו גם לבתי, רוז'יה בת השש.

בדרכנו עצרו אותנו כמה חיילים, ומפקדם הכניס אותנו למסעדה ואמר לנו לחכות שם עד שהדברים בחוץ יירגעו. ישבנו שם כחצי שעה, וכשנרגעו הרוחות חזרנו הביתה בליווי חייל ואזרח אחד.

כשנכנסתי לדירה מצאתי הכול הפוך. גנבו לי שעון יד של זהב, 6,000 זלוטי במזומן, טבעות זהב, שעון כיס של גברים, רדיו, משקפת, 12 כפות כסף, ומזלגות, זוג נעליים כחולות חדשות, כובע עור, שלוש מזוודות עם חפצים וכן דברים שונים מהדירה. לא ידעתי בדיוק מה גנבו כי

Protokół

spisany w Komitecie Żydowskim w Krakowie dnia 12 sierpnia 1945r.

Staje Kleiner Pepa, lat 36, zamieszkała w Krakowie przy ul. Słoty 10 m.1 i podaje:

Wczoraj w sobotę dnia 11 sierpnia b.r. między godz. 12-1 wpadli do mojego mieszkania 2 uzbrojeni milicjanci i 4 mężczyźni w cywilnych ubraniach. Mieszkanię było zamknięte. Dobiżeli się tak mocno, że przeraziłam się i mieszkanię otworzyłam. W mieszkaniu byłam ja z dzieckiem, z 6-cio letnią córeczką Rozia, moja znajoma z tego samego miasta z którego ja pochodzę, tj. z Buczacza, Fanni Finkelman, oraz 2 dalsze znajome Giza Ochron i Frydka Weksler. Skoro tylko milicjanci i mężczyźni weszli do mieszkania, kazali nam podnieść ręce do góry i zaczęli szukać w mieszkaniu. Kłiwili do nas, że jesteśmy aresztowani do góry i zaczęli szukać "mordujemy polskie dzieci". Wypędzili nas z mieszkania. Wszyscy eskortowali nas w liczbie 8-10 bili nas kolbami, a oprócz tego ludzie z tłumem szturchnęli nas i bili. Bili mnie po twarzy, po głowie, po plecach, ktoś mnie uderzył w głowę, kto inny kopnął mnie w brzuch, kto inny znowu uderzył mnie pod serce tak, że się przewróciłam i nie mogłam złapać oddechu. Towarzysząca mi Fanni Finkelman była pewna, że już nie żyję. Eskortujący mnie milicjanci strzelili w powietrze, żeby w ten sposób rozpręśli tłum ludzi, którzy chcieli mnie bić dalej, ludzie z tłumem bili także moje dziecko, 6-cioletnią Rozia, która ma sińce na nogach i na głowie.

Po drodze zatrzymali nas żołnierze, wzięli nas pod straż i kazali nam wejść do restauracji i poczekać dopóki się na ulicy nie uspokoi. W restauracji siedzieliśmy prawie pół godziny, a kiedy uspokoiło się, poszliśmy do domu z towarzyszeniem jednego wojskowego i jednego mężczyzny w cywilnym ubraniu. Kiedy weszliśmy do mieszkania, znalazłam całe mieszkanie przetrząsane. Skraszono mi złoty zegarek damski na rękę, pieniądze w kwocie 2.500 zł, złoty pierścionek, drugi srebrny zegarek męski, kieszonkowy, ponadto zabrali wszystkie rzeczy z mieszkania, aparat radiowy, lornetkę. Nie stwierdziłam dokładnie, co mi skradli, bo ze strachu nie zostałam wczoraj w mieszkaniu, bo w tej kamienicy mieszkają sami polacy, a w pobliżu znajduje się bóżnica przy ul. Miodowej, gdzie zaczęły się wczorajsze ekscesy.

W kamienicy mieszkają ludzie "ostatniej klasy" i oni okradli moje mieszkanie. Porozrozni domy ciężyła się, jak nas wyprowadzono z kamienicy, a była bardzo szalwona, kiedy wróciłam żywa.

Świadek Pepa Kleiner skierowano do ambulatorium z prośbą o zbadanie i wydanie świadectwa lekarskiego.

Świadek p. Finkelman Fanni, lat 36, zam. w Krakowie przy ul. Słoty 10 m.1 zeznaje to samo co świadek Pepa Kleiner i dodaje, że w czasie jej przetrzymania i nieobecności w mieszkaniu niesłusznie sprawy, napewno ludzie mieszkający w tej samej kamienicy okradli jej 2 torby skórzane, w jednej z nich było 5.000 zł, oraz 12 sztuk srebrnych łyżek i widelców. Ponadto skradli jej parę bucików nowych granatowych, czapkę futrzaną z krymskich baranków i 3 waliszki z rzeźniami, oraz 5 złotych pierścionków. Ponadto skradli waliszkę, należącą do niej jakiegoś Jana Szydzowskiego, który wrócił z obozu.

תצלום עדותה של פפה קליינר

כפי שנמסרה ב-12 באוגוסט 1945 לוועד הקהילה היהודית

פחדתי להישאר בדירה - כל הדיירים האחרים הם פולנים, ובית הכנסת ברחוב מיודובה, שבו התחוללו אתמול מהומות, נמצא בקרבת מקום.

הדיירים האחרים בבניין הם ששדו את דירתי. השוער בבית שמח לראות שמוצאים אותנו מהדירה והופתע מאד לראות אותי שוב בחיים.

בפוגרום נפצעו מספר יהודים, נשדדו כתריסר דירות ואנשים רבים הוכו.

על אווירת הטרור לפני הפוגרום, במהלכו ולאחריו מתאר וולף לעהרער שהתגורר ברחוב מיודובה, מול בית הכנסת "קופה": "בשבת סמוך לשעה 10:00 שמעתי קול צעקה מכיוון בית הכנסת **"הורא, להכות יהודים!"** ואז החל מטר של אבנים שחדרו דרך החלונות. כל אבן עלולה הייתה להרוג אדם.

הצצתי החוצה וראיתי תמונה מחרידה: המון פולנים התאספו ברחוב מצוידים באלות וגם באקדחים. ברד של אבנים שבר את השמשות של בית הכנסת "קופה", וכל אולם התפילה נהרס. המתפללים שלא הצליחו להימלט מהר הוכו קשות, ואחר כך הציתו בריונים את בית הכנסת. אך הצליחו לאתר את השריפה ולכבותה.

האנטישמיים הפולניים החלו לצרוח שבתוך בית הכנסת נמצאים מיכלים עם דם, שיהודים שחטו ילדים פולניים לצרכי הפולחן. רשעית אחת צרחת שהיא בעצמה ראתה 12 ילדים פולניים שחוטים. אחרת אמרה לא 12 אלא 38 ילדים, והשלישית צרחת ששחטו 90 ילדים פולניים."

74 שנים לפוגרום בקרקוב (המשך)

בגלל זה הם הציתו את בית הכנסת, בכדי שעלילת הדם תתקבל כדבר אמת שלא ניתן לערער עליה". בהמשך מספר וולף על הבריונים שנכנסו לביתו ששימש מעין 'קיבוץ של נערים יהודים' ופרעו גם בו ובדיירי ביתו.

יוסף מרכוס אחד ממתפללי בית הכנסת הקופה – ביי"כ היחיד שהיה פתוח בקרקוב מספר על האווירה העוינת בעיר כלפי היהודים. בהיותו בדרך לסוקיניצה נתקל בשלושה יהודים שחבורת צעירים רדפה אחריהם, הציקה להם ודחפה אותם. בהמשך הדרך נתקל בשתי אחיות פולניות צעירות שהכיר בעבר שהפטירו לעברו "איזה יהודון נאה!"

כשהגיע לביתו ברחוב דיוור 3 מצא שני אנשי מליציה שהצביעו לעברו ואמרו "זה האיש!" הוא העריך שכוונתם היא: "שאני רצחתי את הנער המדומה". בדירתו מצאו מסתור: הרב ואשתו, דוד גוזיק - נציג הג'וינט האמריקני, זאב מנדל רופא ופעיל ציוני. והאיש ששיחד את שני אנשי המליציה (אינו זוכר את שמו). לדברי יוסף מרכוס הרקע לכל המתואר על ידו נבע מעלילת דם. שהתחילה בשמועה שכאילו ילד פולני נחטף

נרצח וכאילו נמצא דלי מלא מדמו. מרכוס ניסה לשכנע את שכניו שלא נחטף שום ילד ובטח ששום ילד לא נרצח ולראיה אין שום ילד נעדר ואין כל דלי מלא בדם... אך את הפולנים לא עניין הדבר הם החליטו להמתין לעיתון של יום שני ומה גדולה הייתה אכזבתם כשהוכתרת בעיתון "עוצמתו של המחשך".

פלה לובסקי בלאט מוסיפה על אוירת הטרור ומתארת מה זה להיות יהודי בקרקוב באותה העת: באוגוסט 1945 עברתי ברחוב מיודובה בקרקוב. מרחוק ראיתי התקהלות של אנשים. בלי לדעת מה קרה הלכתי בדרכי, לפתע מישחו מהקהל רץ בכיוון שלי וצעק: "זאת יהודיה תפסו אותה!". לא לקח הרבה זמן והמון אנשים התקהלו מסביבי וצעקו וקיללו. אני הייתי המומה ונבהלת וביקשתי: "תנו לי ללכת" בסופו של דבר אפשרו לה להמשיך בדרכה.

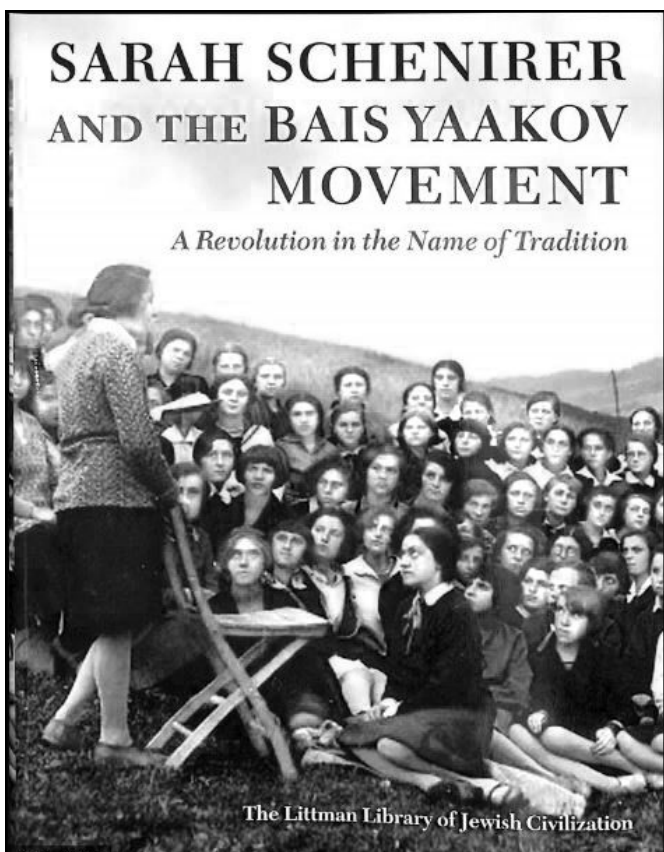
עדויות של גברת פפה קליינר התפרסמה ב: https://www.centropa.org/photo/testimony-about-pogrom-cracow-kept-maksymilian-fiszgrund?fbclid=IwAR1IbbhpWjV_sC

תנועת "בית יעקב"

לאחרונה ראה אור הספר Sarah Schenirer and the Bais Yaakov Movement (= "שרה שניר ותנועת בית יעקב"), פרי עטה של נעמי סזיידמן ובהוצאת Littman Library of Jewish Civilization. בספר, בן כ-400 עמודים, צורפו תמונות מחיי התלמידות של בית הספר לפני המלחמה.

שרה שניר היא אחת הנשים הגיבורות של היהדות האורתודוקסית במאה העשרים בכלל ויהדות קרקוב בפרט. בית הספר "בית יעקב", שפתחה שניר בשנת 1918 ברחוב קטז'ינה הקדושה 1 בקרקוב, הוא התרחב עד מאד בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, והשפיע על חברה יהודית מסורתית המאוימת על ידי התבוללות ומודרניות. בית הספר חונך דור של בנות לקחת חלק פעיל בקהילתן, ולהתפרנס מחוץ למשק הבית. התנועה גדלה בקצב מדהים, והתרחבה עד כדי כך שכללה בתי ספר תיכוניים, סמינרים למורים, תכניות קיץ, בתי ספר מקצועיים ותנועות נוער בפולין ובמערב; היא ממשיכה לפרוח בכל רחבי הגולה היהודית.

מחברת הספר, נעמי זיידמן, מציגה את ההקשר שהוביל ליסוד התנועה, ובוחנת את השפעת הסוציאליזם, הפמיניזם, הציונות והפוליטיקה הפולנית.

האם שלמת את דמי חבר לשנת 2019?

אם טרם עשית זאת, נא לשלוח המחאה על סך 150 ש"ח

לארגון יוצאי קרקוב, רח' הנוריות 31, הרצליה 4672630

או לבצע העברה בנקאית לחשבון בבנק איגוד (13) סניף הסדנאות (079) חשבון 2167/89

על חברים ב"יודנראט" הקרקובאי

מימין: תאודוש פנקביץ' בפתח בית המרקחת בגטו

סלפטר, רוקח כמוני, אדם בעל עקרונות, שקט, שליו ומאוזן. לא פעם שאלתיו מדוע אינו מסתלק מן הגטו. מדוע אינו בורח. הוא היה משיב שאפילו אם הייתה לו האפשרות לברוח - לא היה מנצלה. הוא יישאר יחד עם כולם עד הסוף. כך אמר וכך עשה. נשאר בגטו וניצל מן התופת - זוכה לראות בתבוסת הגרמנים. אחר כך עלה לישראל.

איש יודנראט אחר היה המשפטן **סאלומנוביץ'**, כבן 57, אדם מיושב ונבון, מוכן תמיד לסייע בעצה טובה, להושיט עזרה כמיטב יכולתו. הוא ניסה למצוא את הדרך להדברות עם הגרמנים כדי לנסות ולהציל, ואמנם, הודות למאמציו ניצלו יהודים בחודש יוני.

לגבי אנשים ישרים והגונים הייתה העבודה ביודנראט בלתי נעימה ומביכה מאד. לא קל למלא פקודות שאינן מזדהה עמן, לעקוף ולטשטש חוקים, לשחק בסחבת, לשכנע השכם והערב שאינך חלק מגוף מחוקק אלא חלק מגוף מבצע. רבים התייחסו בסלידה אל עסקני היודנראט, למרות שלא היה אפשר להאשימם במעשים קונקרטיים, מלבד יוצאים מן הכלל אחדים [...].

יחסם של השלטונות הגרמניים אל ה-יודנראט היה גרוע בהרבה מיחסם אל המשטרה היהודית. מן ה"יודנראט" לא קיבלו טובות הנאה ותועלת, וזה היה עבורם העיקר. כך גם לא ניתן לדבר על אמון שרחשו הגרמנים ל-יודנראט, אף כי במידה מסויימת הוא היה קיים כלפי המשטרה היהודית, כיחידה, שאחדים מבין אלה ששירותו בשורתיה היו מסורים בצורה עיוורת לגרמנים.

שמחה שפירא, מפקד המשטרה היהודית, ידע היטב מהו יחסם של הגרמנים אל ה-יודנראט. לכן הרשה לעצמו להתנשא, להדגיש את עליונותו. בכל התנצחויותיו עם ראשי ה"יודנראט" תחילה עם רוזנצוויג ואחר כך עם גוטר, הייתה ידו של שפירא על העליונה.

גוטר ושפירא היו דומים מאד זה לזה: צנומים ורזים, היו להם גם תכונות נפשיות דומות: הם היו עצבניים, דגנרטים, טיפוסים

ד"ר **יעל פלד** מציינת בספרה "קרקוב היהודית 1939-1943. עמידה, מחתרת, מאבק" כותבת על חברי "יודנראט" בתקופה שמספטמבר 1939 ועד דצמבר 1940:

פרופ' **מארק ביברשטיין**, יו"ר היודנראט עד ספטמבר 1940; ד"ר **עו"ד ארתור רוזנצוויג**, משפטן נודע שהיה היו"ר השני, אחרי מאסרו של ביברשטיין; **נפתלי בירנהק**, פועל דפוס, אחד הפעילים הנודעים במפלגת פועלי ציון; ד"ר **דוד בולבה**, משפטן נודע, יו"ר המזרחי; ד"ר **וילהם גולדבלט**, סגנו של פרופ' ביברשטיין, שנאסר יחד עמו בספטמבר 1940, אך זוכה ושוחרר; **תיאודור זמביצר** שהיה יו"ר איגוד בעלי המלאכה וחבר מועצת הקהילה; **מאוריצי טאובלר**, בעל בית חרושת ופעיל בהתאחדות הסוחרים ובעלי התעשייה היהודים; **ברנרד ליינקרס** - ציוני פעיל, נאסר יחד עם פרופ' ביברשטיין אך זוכה ושוחרר.

ועוד נכתב שם: "העומדים בראש היודנראט, בין אם היה זה פרופ' מארק ביברשטיין או יורשו ד"ר ארתור רוזנצוויג, היו אנשים הגונים וישרים, בעלי רצון טוב לעזור [...]."

הרוקח תאודוש פנקביץ', בספרו "בית מרקחת בגטו קרקוב" כותב על מספר אנשים שכינה ביודנראט:

"לגטו יש קומיסאר חדש, כי זה התואר שהוענק מרגע זה ל-**דוד גוטר**. מי הוא האיש? לפני היה מוכר עיתונים. אדם עצבני מאד, חסר מנוחה, אין הרמוניה בתנועותיו, ערמומי ומלא מרץ, יודע לשמוע פקודות גרמניות ולבצען על הצד הטוב ביותר, כמו שפירא, אלא שהוא יותר אינטליגנטי ויותר ביקורתי ממנו. בעל דעה משלו, ושומעי נאומיו ציינו שידע להתבטא ולהגניב בנאומיו את השקפותיו המעידות על שפיות דעת. אבל לאחר שמינו אותו הגרמנים לתפקיד ה'רס' נסתחרר ראשו ונתקף שיגעון גדלות, כמו שפירא. גוטר ניגש למילוי תפקידו במלוא המרץ. בזמן ה"אקציה" התרוצץ כמו כלב שוטה בין הגרמנים, צועק ומנופף את ידיו במרץ. הסתכלתי בו. כוחו הפיסי הרב עשה עלי רושם רב [...]."

אחד העובדים הוותיקים ביותר של ה-יודנראט היה מגיסטר **ליאון**

פאתולוגיים שאפתניים, שלא שלטו ביצריהם ותמיד חיפשו הרפתקאות אהבים זולות. גוטר עלה על שפירא באינטליגנציה, בכושר הביטוי, בהתנהגות חלקלקה כלפי אנשים שרצה להרשים, אך הגסטפו חיזקו דווקא את ידיו של שפירא, בסברו שהכוח אצלו. הם פרנסו את תסביך הגדלות שלו.

שפירא וכמה ממקורביו נהנו מזכויות יתר. לשפירא ניתנה הרשות לצאת מתחום הגטו, להסתובב בעיר ללא סרט לבן, לנסוע בכרכרה, להכנס באופן חופשי למשרדי הגסטפו. הוא הכיר את אנשי הגסטפו בעיר, והם הכירו אותו. הוא ידע לתת שלמונים, חילק מתנות ביד רחבה, גמל להם על כל שירות של מה בכך.

הערצתו לקונדה, שהיה הממונה הישיר עליו, הייתה ללא גבול. לעיתים קרובות נהג לומר: "במלחמה הזאת ימותו כולם, רק שמחה שפירא, יחידי, יחיה." במידה מסויימת היה הצדק עמו. אנשים חיים ומתים, ואפילו צדיקים ובעלי זכויות נשכחים כליל, אך שמו של שמחה שפירא לא ישכח. בכל כרוניקה, בכל יומן, בכל אזכור של גטו קרקוב - יעלה שמו של מי שהיה בימים כתיקונם זגג אלמוני, ועמד בראש המשטרה היהודית ובידו השליטה על חייהם ומותם של אלפים.

מילון מונחים ממחנה פלשוב

Autostradsa = "כביש ראשי". כינוי לפס מגולח במרכז הראש, שנועד לציין בורחים שנתפסו ועבריינים אחרים. מקור הכינוי הוא בריבוי הכינים, וכוונתו: השביל הזה הוא הכביש בו עוברות הכינים בדרכן לשערות.

Beton = "בטון". כינוי ללחם בשל יובשו וקשיותו.

łupież zmotoryzowany = "קשקשים ממונעים". כינוי לכינים.

Marmoladnik = כינוי למלשין – מוכן להלשין על חבריו תמורת מרמלדה (ריבה).

Smierc lukksusowa = "מוות מותרות". כינוי למוות טבעי ולא בהוצאה להורג או כתוצאה מהתעללות של סגל המחנה.

מתוך: "מבעד לדמעות:

הומור יהודי תחת השלטון הנאצי"

מאת איתמר לוין בהוצאת יד ושם וידיעות אחרונות

Aszer jucor gemeinschaft = "סדנה קולקטיבית לעבודות נייר" השם הוא "אשר יצר" בהברה אשכנזית, ברכה הנאמרת לאחר שימוש בשירותים. עוד לפני המלחמה כונה נייר הטואלית "נייר אשר יצר", ומכאן כינויה של הסדנה, שבה עבדו לרוב מבוגרים.

Himmelkomando = "פלוגת השמים" – עלייה בארובה השמימה. במחנות הריכוז והעבודה היו תאי גזים שלא שימשו לרצח המוני כמו במחנות השמדה, אלא להוצאה להורג של אסירים תשושים שלא יכלו להמשיך ולעבוד.

Beduini = "בדואים". כינוי לסדנא למברשות בה עבדו יהודים חרדים רבים, בעלי זקנים.

Desant = "צניחה". כינוי לפשפשים שטיילו בהמוניהם על התקרות בבלוקי המגורים, ונפלו על דרגשי האסירים.

Kompot = "לפתן". תשובה סרקסטית לשאלה נאיבית מדוע פלוני הוצא להורג? משום שהוא לא רצה לאכול את הלפתן.

בית הספר התיכון היהודי למסחר

ב-3.9.1933 נפתח בית הספר תיכון יהודי למסחר שבו למדו בנינים ובנות, ומספרו היה 143 H. בשנה הראשונה התנהלו הלימודים בדירה שכורה ברחוב מיקולסקה 9, ובשנת 1934 עבר בית הספר למשכנו ברחוב סטרדום 10.

לשנת הלימודים הראשונה נרשמו כ-100 תלמידים ובשנת הלימודים הבאה עמד מספר התלמידים על כ-230; בשנות הלימודים 1936-1939 עמד מספר התלמידים על כ-400 תלמידים בכל שנה, כשבנות היו את רוב התלמידים. שעריה של התיכון נסגרו על ידי הגרמנים ב-11 בדצמבר 1939.

בין המורים בבית הספר היו ד"ר יוליאן אלכסנדרוביץ, ומנהל בית הספר היה שמואל שטנדיג.

הנהלת בית הספר הפועל בבניין היום הנציחה את המוסד ושלט נקבע על הקיר, ועליו נכתב, בפולנית ובאנגלית, כי הבניין היה ביתו של בית הספר התיכון הפרטי היהודי המעורב למסחר.

בתמונה: מודעת פרסומת הקוראת להורי התלמידים לרשום אותם לבית הספר לכיתה הראשונה בימים ובתאריכים המפורטים במודעה.

**ŻYDOWSKIE
KOEDUKACYJNE
GIMNAZJUM
KUPIECKIE
KRAKOW
STRADOMSKA 10**

WPISY DO KLASY I.
TYLKO DO DNIA 24. VI.
EGZAMIN WSTĘPNY
27-go i 28-go CZERWCA

WARUNKI PRZYJĘCIA
6 albo 7 kl. SZK. POWSZ.

INFORMACJI UDZIELA
SEKRETARIAT SZKOŁY
W GODZ 8-14, 16-20
TELEFON 164-40

פנקסי קהילת קרקוב

הקבורה של החברה קדישא. חלק נכבד מן החומר שנמצא בהם הוצא לאור עוד קודם חורבנה של הקהילה, וראשון למוציאים לאור היה פייבל הירש וטשטין, שעמל על פרסום תעודות רבות מתוך הפנקסים ועל עיבוד החומר ההיסטורי שבהם.

תקנות הקהילה משנת שני"ה (1595) פורסמו על ידי ההיסטוריון מאיר באלבאן, והן הקדומות שבתקנות הקהילות בפולין, וחשיבותן רבה להכרת הקהילה ומוסדותיה.

פרופ' אלחנן ריינר, במאמרו 'רחוב היהודים בקרקוב' (בתוך קראקא-קז'ימייז'-קרקוב מחקרים בתולדות יהודי קרקוב, עורך: אלחנן ריינר, הוצאת המרכז לחקר תולדות היהודים בפולין ומורשתם, המכון לחקר התפוצות, אוניברסיטת תל אביב, תשס"א) כותב כי עד סמוך לשואה שרדו בקהילת קרקוב פנקסי קהילה רבים, יותר מאשר בכל קהילה אחרת בפולין.

פנקסים אלה תיעדו את פעולות מוסדות הקהילה, והכילו תעודות מסוגים שונים – החל מתקנות הקהילה שנקבעו בשנת 1595, פנקסי חברות שונות וכן פנקסי

החסיד החשוב משה יעקב קורל

קרקוב, רחוב יוזפה 2, שנות השלושים של המאה העשרים. בקצהו האחר של הרחוב כיכר בתי הכנסת כולל בית כנסת הרמ"א.

בתמונה: משמאל, סבא רבא שלי, משה יעקב קורל,

חסיד בעלז.
הוא סרב
להצטלם כל
ימיו בטענה
שזה אסור
משום "לא
תעשה לך פסל
וכל תמונה".
מימין נכדו
הבכור, מנדק
נוסבאום (בן
ריבה לבית
קורל. נרצח
בשואה עם
ילדיו והוריו.
אשתו שרדה
ונשאה שוב
בארץ, הכרת

אותה, רחל לרנר). מנדק "סידר" את סבא שלו, וקבע עם חברו אליעזר קרבר (שרד, בנו משה ז"ל היה שכן של אחותי פנינה מיזליש ז"ל ברמת גן), שיצלם את הסבא בלי ידיעתו.

זוהי זוגתו חנה
לבית שציגובסקי,
מצאצאי הרמ"א,
סבתא רבתא שלי. היא
דווקא כן הצטלמה,
שהרי החברה
החסידית אז קיימה
תכופות נורמות
הלכתיות שונות
לנשים, לעומת
הגברים שנהגו
חומרות יתירות
בעצמם...

הם נישאו כשהיו

בגיל 14, אך בקרקוב של אוסטרו-הונגריה נאסרו נישואים מוקדמים, לפחות ליהודים, כך שנישואיהם כדת משה וישראל התקיימו שנים לפני התאריך הרשמי 1893, וחלק משלושה עשר ילדיהם נולדו לפני כן (למשל הסבא שלי, פנחס, נולד ב-1880). אמנו סיפרה כי כשנולדה ביתם הבכורה הוא שיחק בחוץ עם חבריו כשבאו לבשר לו שנולדה לו בת....

סיפורי צדיקותו של משה יעקב קורל שהגיעו אלי, כללו את המנהג שלו לקום בכל לילה בחצות לשם תיקון חצות, ולהמשיך בלימוד תורה עד עלות השחר. אבל במקביל גם אהבתו לזוגתו חנה היתה מפורסמת במשפחה. הוא כל כך התגעגע אל זוגתו בלילות של התבודדות בלימוד, עד שהתקשה להתאפק, והיה פותח את דלת החדר עם שחר, בשאלה, "חנה'לה, דו וילסט א גלוי תאיי?" [את רוצה כוס תה?], והיא היתה טופחת על

הכסת וצועקת, "שוב הוא העיר אותי!" מה שגרם לו לסגור את הדלת, עד הניסיון הבא להעיר אותה כדי להציע לה כוס תה.

תצלום של משה יעקב קורל
שנכפה עליו על ידי הכובש הגרמני
בימי המלחמה

סבא משה יעקב
גורש עם אשתו חנה
לגטו סלומניק, כי
שם גרו אחרי
החתונה.

בזמן המלחמה
הוא קיבל
"קוויטלך" (פתקאות
עם בקשות לברכות,
מנהג של חסידים
לגבי ה"צדיק")
כאשר לא יכלו
החסידים לנסוע
ל"רְבֵּה" שלהם.

כשנפטר בגטו,
הנאצים איפשרו

לקיים לו הלוויה כהלכתה, מפני שנחשב ל"צדיק".

וכך הגיע אלינו הסיפור על פטירתו: אחד מנכדיו ששרדו את השואה, נתן קורל ז"ל, סיפר לי, כי בהיותו עם אביו בגטו בנדק - לשם גורשו, כאשר הגרמנים פינו את עיירתם אושוינצ'ים מכל תושביה, לא רק היהודים, כדי להקים את מחנה אושוץ - קיבלו מכתב מגטו סלומניק, מכתב שהתעכב כמובן בדואר זמן מה. במכתב התבשר אביו, אברהם צבי קורל, על מות אביו שלו, משה יעקב קורל, בסלומניק, בליל שבת שהיה ראש חודש ניסן (בדיקה באינטרנט העלתה שהשנה היתה 1941 תש"א). הוא חזר מתפילה ואמר לאשתו, אין זמן לקידוש כי ה"בחור" (כינוי למלאך המוות) כבר פה, נכנס למיטתו, אמר וידוי, ועצם את עיניו.

ראש חודש ניסן שחל בשבת? יום מיוחד במסורת, המתקשר למדרשים על תאריך זה, בו לפי אחת המסורות של חז"ל מתו שני בני אהרון הכהן, נדב ואביהוא, תוך כדי טקס חנוכת המשכן במדבר, בשנה השניה ליציאת מצרים. בתורה כתוב שהם מתו כעונש על החטא של "הקרבת אש זרה", אבל הסיפור מסתבך אפילו בתורה, ובמקביל לדרשות של חז"ל על החטאים שבגינם הם מתו, יש גם דרשות אחרות הרואות בהם קרבן לרגל חנוכת המשכן, משהו נורא ואיום, סוג של קרבן אדם שלא בני אדם מקריבים אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, מוות של בני אדם על קידוש השם באופן שאינו מובן כלל לבני האדם, יכול להיענות רק בדומיה, בשתיקה שלנו נוכח אי הבנה של התנהלותו של אלוהים כלפינו.

כשאני לומדת תורות אלו, כולל תורות חסידיות על עניין זה, אני תוהה: האם סבא רבא שלי, החסיד החשוב משה יעקב קורל, תלמיד חכם שכמוהו, חשב על כל זה בערוב ימיו? מה פשר התחושה הברורה שהיתה לו שמלאך המוות בא לקחת אותו דווקא בתאריך זה? במשפחה אומרים, רק צדיקים גדולים מספיק קרובים לקב"ה כדי לדעת מתי בדיוק הגיע יומם ולמות באופן זה. אני משאירה את הדברים פתוחים.

לאה שקדיאל

מאבקם של יהודי קרקוב על זכויות במחצית הראשונה של המאה ה-19

הוכרו חברות בעלי המלאכה היהודיות המונות עשרה אומנים, כחברות עזר לארגונים נוצריים. כדי להתקבל לחברת בעלי המלאכה היהודית היה המועמד צריך להוכיח שניהל בית מלאכה במשך שלוש שנים לפחות ללא הפסקה, ששילם מס אישי שחל על משלח היד שלו, שבידו אישור לניהול עסק, שמקום הולדתו בעיר החופשית קרקוב או שקיבל אזרחות בעיר, שהוא בן 21 לפחות, שהוא בעל לאישה ויש לו משק בית עצמאי. מאוחר יותר התווספה המגבלה לפיה בני דת משה לא יהיו רשאים לקבל לחניכות שוליות ונערים מבני דתם הבאים מחוץ לארץ, אלא על פי היתר מיוחד מהממשלה, ואלה לא יהיו זכאים להתיישב בארץ.

היהודים היו רשאים לסחור רק במצרכי מזון בימי השוק השבועיים, ובכל המוצרים בימי הירידים השנתיים. קנסות הוטלו על העוברים על החוק, על החוזרים על הפתחים עם סחורתם ועל המאחסנים סחורה של יהודים.

המסחר בעיר קרקוב היה אסור בימי ראשון ועל היהודים נאסרה הכניסה לעיר בימי ראשון ובחגים קתוליים, כולל הגבלות על מסחר בימי ראשון גם בקז'ימייז' הנוצרית.

היהודים שהתגוררו בכפרי הסביבה הורשו להמשיך להתגורר בהם רק אם הם בעלי מלאכה, או בעלי אדמות, והם חייבים להחזיק שלושים פרות לפחות. בעלות של יהודי על בית בכפר אינה מקנה לו זכות להתגורר בו. היהודים לא עזבו את הכפרים, גם בשל הקושי לחסל שם את רכושם וגם בשל העובדה שנוכח ריבוי האוכלוסין בעיר היהודית בקז'ימייז' לא היה להם היכן להתגורר. במחצית המאה ה-19 התגוררו בנפת מוגילה 90 משפחות, בלישנקי - 64 משפחות, ובקשוביצה - 36 משפחות.

היהודים הורשו לגור ולסחור בקז'ימייז' הנוצרית, להוציא את רחוב וישלנה (היתר מיוחד לרכישת הבית ברחוב וישלנה 75 ניתן לוולף מושקוביץ' מארקוספלד "לפי שהיה יהודי מתורבת ומתלבש בסגנון גרמני").

יהודים רבים החלו לעזוב את העיר היהודית הצפופה, שהתברואה בה לקויה, והתיישבו בקז'ימייז' הנוצרית, שם שכרו דירות, חנויות ובתי מלאכה. עקב כך נשקפה לעיר היהודית סכנת נטישה והורדת דמי החכירה בה, שהיו עד אז גבוהים מאד. בעלי הבתים בקז'ימייז' היהודית השתדלו לעצור את ההגירה ממנה ולהחזיר את בני דתם לגטו, והצליחו להעביר החלטות שהקשו על היהודים לקנות מקרקעין בקז'ימייז' הנוצרית ולסחור בה, למעט יוצאי דופן. כך הוחלט שברחוב שרוקה מותר יהיה לקיים אך ורק מסחר בבדים, משי, בגדי נשים, צמר, כותנה וכלי חרסינה, וכי אסור לנהל את המסחר הזה ברחובות רוחביים ובחנויות שבחצרות, אלא רק בחנויות הפונות לרחוב שרוקה ויוזפה. האיסור אינו חל על רחוב קרקובסקה ועל קישוטי שמלות.

הוראות אלה גרמו להתמרמרות רבה בקרב הסוחרים היהודים ובקרב בעלי בתי דירות בקז'ימייז' הנוצרית, אך יהודים רבים החלו לחזור ולסחור בעיר היהודית, שהחנויות בה שופצו ודמי השכירות עליהן הופחתו.

על מאבקם של יהודי קרקוב על זכויות המגורים, המסחר והתעשייה מחוץ לקז'ימייז' במחצית הראשונה של המאה ה-19 כותב ד"ר מאיר באלאבאן בספרו המונומנטלי "תולדות היהודים בקראקוב ובקז'ימייז' 1868-1304" בהוצאת האוניברסיטה העברית בירושלים המרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם והוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס. להלן תמצית של הדברים.

עד לשנת 1822 היה מצבה הכלכלי של הרפובליקה של קרקוב טוב. קרקוב הייתה, במידה ידועה, מוקד המסחר בין אוסטריה לבין מלכות פולין (רוסיה), ונהנתה מפטור מלא או חלק מהמכסים על סחורות שיוצאו למלכות, וקרקוב הייתה מעין "עיר חופשית" ממכס. באותה שנה התערערו התנאים בקרקוב, ומותר היה לייצא אל המלכות רק מוצרים שיוצרו בקרקוב ולא כאלה שיובאו מאוסטריה. בעקבות כך נהרסו חברות רבות שעסקו בסחר-מעבר.

מסחר ברחובותיה של קז'ימייז', תחילת המאה העשרים

לפי חוקת הרפובליקה של קרקוב הורשו הסוחרים הזרים להכניס סחורות לקרקוב למכירה בסיטונאות בלבד, והמסחר הקמעוני הותר רק בעת שנערכו שני הירידים השנתיים הגדולים. לפי התקנון ליהודים, משנת 1818, הייתה להם זכות לסחור בחופשיות בקז'ימייז' הנוצרית והיהודית, ואילו בקרקוב יכלו לסחור במזון רק כאשר התקיימו השווקים השבועיים, ובכל המוצרים יכלו לסחור רק כאשר התקיימו שני הירידים השנתיים. חברת הסוחרים מיאנה לקבל לחוג חברים יהודים ולא התירה להם להקים חברת סוחרים משלהם.

מצבם של בעלי המלאכה היהודים היה דומה לזה של הסוחרים, ובעלי מלאכה נוצרים סירבו לקבל ללימודים נערים יהודים, וכך נבצר מהאחרונים להיות לשוליות מוסמכים. היהודים, שהיו מורגלים ביחס כזה עשרות ומאות בשנים, הוסיפו לקיים חברות בעלי מלאכה עצמיות שלהם, קיבלו נערים ללימודים, והסמיכו אותם לשוליות. נערים יהודים רבים היו יוצאים ללימוד בגליציה, שחוק המלאכה בה היה יותר ליברלי, ושבים לקרקוב לאחר שהוסמכו.

ב-1833 קבעה ממשלת הרפובליקה חוק חדש, מכוחו

פתי'ם

תיקון טעות שנפלה בגליון יולי:
הקיצבה החודשית ממשלת פולין,
אחרי ההעלאה, היא בסך 426.72
זלוטי והיא מועברת מידי רבעון
לחשבון הבנק של המקבל, דהיינו
כ-1,280 זלוטי המועברים בדולרים
ובניכוי עמלת הבנק.

בשנת 2021 תפתח במוזיאון היהודי
שבבית הכנסת ה"ישן" בקזימייז'
תערוכה על יהודי פודגוז'ה. לקראת
התערוכה החל צוות המוזיאון,
ובראשם קרולינה אוזוג Karolina
Ozóg לאסוף מידע על יהודים שגרו
בפודגוז'ה לפני המלחמה. מי מכס
שמשפחתו התגוררה בפודגוז'ה ויכול
לחלוק את סיפורי החיים ברובע,
תמונות ומסמכים, מתבקש לפנות
למערכת או לקרולינה במייל
K.Ozog@muzeumkrakowa.pl

צוות ההכנה של אתר ההנצחה במקום
שבו היה מחנה הריכוז הגרמני פלשוב,
העלה לאינטרנט את התוכניות
הראשוניות להנצחה. בכתובת
<http://bit.ly/2YySD5P> מוצגות
התוכניות למבנה הכניסה לאתר,
ה"בית האפור", שטח המחנה והקמת
המוזיאון - ממוריאט.

לאחרונה התאפשר חיפוש מקוון
בארכיון ארולסון <https://arolsen-archives.org/en/search-explore/search-online-archive/>
ארכיון הכולל כ-13 מיליון מסמכים
ובהם מידע על כ-2.2 מיליון אנשים
(רובם לא יהודים). במאגר אפשר
לאתר שמות של נרדפי קורבנות
השואה ושל מקומות.

אבלים ומצטעים

על פטירתו

של חברנו היקר

נפתלי אריאן ז"ל

ומשתתפים בצער המשפחה

ספרים, רבותי, ספרים

"אלמוגים ושקדים"
של משפחתה של פנינה מיזליש,
שהחל בקרקוב ובעיירות
הסמוכות לה בשלהי המאה ה-19,
ועד ירושלים באמצע המאה
העשרים.

אביה, משה צבי מנדלבאום נולד
בעיירה פיוניצ'נה, בנו של אהרון
יוסף מנדלבוים שנולד בקרקוב;
האם אסתר הייתה בתו של פנחס
קורל, שהייתה אחת המשפחות
היהודיות הוותיקות בקרקוב,
ומתייחסת גם לרמ"א.

בדברי הפתיחה כותבת מיזליש
ז"ל: "דברים רבים על חייהם של
הורי ותולדות משפחותיהם זכרתי
ממה ששמעתי מהם, הם סיפרו לי
הרבה, ואני הקשבתי. אך מכיוון
שלא רשמתי את הדברים, הלכו
רוב סיפוריהם לאיבוד. את השאר

אספתי ביגיעה רבה מקרובינו וממכרינו ומתי מעט ממכתבי המשפחה
שנשתמרו בידי. את הרקע הכללי השלמתי מתוך הספרים העוסקים בתולדות
היהודים בפולין ובארץ. [...]

כשבדקתי את תולדות משפחותינו הגעתי עד למפקדי האוכלוסין שנערכו
בקרקוב בסוף המאה ה"ח, מכיוון שאמי באה בחלקה ממשפחה של רבנים
עלה בידי לעקוב אחרי תולדות משפחתה עד התקופות היותר קדומות. אך לא
הצלחתי לעשות כן לגבי משפחתו של אבי. כאן הסתמכתי רק על מה שזכרתי
מסיפוריו."

האם נמצא קברו של יוסל'ה קמצן קדוש?

התוספות יו"ט להיקבר לידו
ובהמשך הורחב כל בית העלמין.

שמו האמיתי גם הוא לא ברור, על
פי גירסתו של חוקר האגדות מרדכי
בן יחזקאל, שמו היה ישראל והוא
כונה "ישראל גוי" בגלל התנהגותו.
על פי גירסתו של מנחם בקר ששמע
מפי אלכסנדר זושא פרידמן מחבר
הספר מעיינא של תורה, שמע
שבקרקוב שמו היה שמעון לייב.

מי שחקר את בית העלמין בראשית
המאה ה-20 גדול ההיסטוריונים
הפרופסור מאיר בלבן, ציין בכתביו
כי לא הצליח לזהות את השם
המצויין על המצבה.
אלי שלזינגר, "חדרי חרדים"

סמוך לקברו של התוספות יוס טוב,
בבית העלמין היהודי העתיק
בקרקוב, נקבר "יוסל'ה קמצן",
ולאחר מותו הוסיפו לו גם כינוי
"קדוש". במהלך התפילה על קברו
של התוספות יו"ט, העיר את
תשומת ליבנו המדריך למצבה קטנה
וצנועה הצמודה לקברו.

למעשה, ככל הידוע, מעולם לא היה
ברור היכן נמצא קברו של יוסל'ה
קמצן קדוש, ואין מצבה הנושאת
את השם הזה בסמוך לקבר הרמ"א.
ויש שטוענים שזו המצבה. על פי
המסורת, יוסל'ה נקבר מחוץ לגדר
בית העלמין, ולאחר שהתברר כי
הוא היה צדיק ואיש חסד, ביקש

